

**Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів
на уроках волейболу**

Моїсеєв С. О.¹, Гузар В. М.²

¹*Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради;*

²*Херсонська державна морська академія*

Анотація. У статті розкривається сутність формувального оцінювання навчальних досягнень учнів. Показується можливість використання різноманітних технік формувального оцінювання навчальних досягнень учнів у підготовчій, основній та заключній частинах уроку волейболу у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: самооцінювання; взаємооцінювання; критерії; зворотній зв'язок; характерні помилки; активність учнів.

Вступ. Розбудова Нової української школи не можлива без модернізації системи педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів (Моїсеєв, 2013, 2017, 2018; Гузар, Шалар, Унгурян, & Бережков, 2014). Все більшої популярності в освітянській і науковій спільноті набуває термін «формувальне оцінювання» (Моїсеєв, 2018, 2019а, 2019с; Моїсеєв & Потеряйко, 2019).

Зазначена проблематика була предметом наукових досліджень багатьох учених у питаннях проведення занять з фізичного виховання (Моїсеєв, 2019б, 2019с; Shalar, Huzar, Strikalenko, Yuskiv, Homenko, & Novokshanova, 2019; Гузар & Недбайло, 2002; Гузар, Шалар, & Шкуропат, 2016а, 2016 б), проведення занять з розділу «Спортивні ігри» (Гузар, Сапронова & Шалар, 2014; Гузар, 2019).

Сьогодні в офіційних документах (накази, листи) МОН України поняття «формувальне оцінювання» вживається у значенні інтерактивного оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес, відстежувати особистісний поступ дитини, хід опановування нею навчального матеріалу та вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію розвитку особистості.

Результати дослідження. Аналіз останніх досліджень та власного педагогічного досвіду засвідчив, що на уроках волейболу сучасному учителю фізичної культури цілком реально використовувати наступні техніки (інструменти) формувального оцінювання навчальних досягнень учнів (Шалар, Гузар, & Решотка, 2019; Шалар, Стрикаленко, & Гузар, 2019), що узагальнені в таблиці 1.

Висновки. Отже, сучасний урок волейболу у Новій українській школі має будуватися на компетентісно та критеріально-рефлексивній парадигмі розвитку освіти із системним використанням технік формувального оцінювання

навчальних досягнень учнів.

Таблиця 1

**Використання технік формувального оцінювання навчальних досягнень
учнів на уроках волейболу**

№	Назва техніки	Мета	Методичні вказівки
<i>Підготовча частина</i>			
1.	Шиккування учнів у шеренгу за частотою серцевих скорочень (ЧСС)	Допомогти учням здійснювати протягом уроку самоконтроль за власним ЧСС, індивідуалізація навантаження учнів протягом уроку	Переконатися, що учні знайшли свій пульс (сигнал з боку учнів – підняте підборіддя). Виміряти ЧСС за 30 с та перемножити отримані показники на 2. Перешиккування учнів у шерензі за показником ЧСС: на початку стають учні з найнижчими показниками, наприкінці – з найбільшими (ускладнення – заборонити учням вербальну комунікацію). Перевірити правильність шиккування. Попитати учнів про що свідчать максимальні та мінімальні показники ЧСС
2.	SMART-цілі (Specific – конкретна, Measurable – вимірна, Achievable – досяжна, Relevant – відповідна, Timed – визначена в часі)	Ставити перед учнями конкретні, легко вимірювальні, досяжні, відповідні та визначені в часі цілі уроку та навчального модулю	Замість навчального завдання для учнів 5 класу – «Вивчення техніки передачі м'яча двома руками зверху» можна поставити наступне SMART-завдання – «Через 10 уроків виконати 5 (хлопці) або 4 (дівчата) передачі м'яча над собою двома руками зверху»
3.	Чотири кути (1, 2, 4, 5 зони волейбольного майданчика)	Попереднє оцінювання та самооцінювання володіння учнями основними технічними елементами й обізнаності у змісті навчального модулю	Учні мають відповідати на запитання вчителя, займаючи відповідну зону волейбольного майданчика: 1 – «Не вмію, хочу навчитися», 2 – «Дуже часто помиляюся», 3 – «У мене добре виходить», 4 – «Гарно вмію, можу допомогти іншим». Орієнтовні питання: <ul style="list-style-type: none"> • Чи вмієте ви виконувати передачу м'яча двома руками зверху? • Чи вмієте ви виконувати прийом м'яча знизу? • Чи вмієте ви виконувати верхню пряму подачу? • Чи знаєте ви правила гри у волейбол? • Чи знаєте ви правила охорони праці? Чи відомі вам досягнення українських волейболістів(ок)?
4.	Запитання, що допомагають вчитися (відкриті запитання). Можуть	Стимулювати мислення учнів, підвищення рівня усвідомлення учнями змісту	Під час спілкування з учнями доцільно використовувати відкриті запитання, що починаються зі слів: «що?», «як?», «чому?», «навіщо?». Стимулювати використання учнями на уроці таких запитань.

№	Назва техніки	Мета	Методичні вказівки
	використовуватися протягом усього уроку	уроку, розвиток комунікативної культури учнів та уміння задавати відкриті запитання	Наприклад: «Які цікаві факти вам відомі про волейбол?», «Що необхідно зробити, щоб правильно виконати передачу м'яча двома руками зверху?», «Чому ви програли?», «Навіщо ми виконували цю вправу?»
<i>Основна частина</i>			
1.	Сигнали рукою (доцільно використовувати протягом всього уроку)	Отримати від учнів зворотній зв'язок щодо зрозумілості, цікавості та складності завдання	Після того, як учні отримують завдання розробити у групах творчу вправу з передачею м'яча двома руками зверху, їх можна попросити показати жестом зрозумілість отриманого завдання («Я розумію» – великий палець руки спрямовано вгору, «Я частково зрозумів» – великий палець руки спрямовано в сторону, «Я не зрозумів» – помахати рукою). Після демонстрації – показати наскільки цікавою та складною була запропонована діяльність
2.	Встановлюємо критерії	Спільно з учнями уточнити основні етапи (опорні точки) виконання технічного елемента та	Під час ознайомлення учнів з технікою передачі м'яча двома руками зверху, доцільно використати наступний алгоритм: запропонувати учням виконати даний технічний елемент на точність (з накидування у підняті руки партнера); обговорити з учнями, що необхідно зробити для точного
		критерії оцінювання його виконання	виконання даного технічного елемента (визначення основних етапів); уточнення характерних помилок, які допускають учні під час виконання даного технічного елемента; на основі характерних помилок, спільне з учнями визначення критеріїв оцінювання даного технічного елемента (вихід під м'яч, постановка ніг та рук (кошик), торкання м'яча, точність передачі)
3.	Дві зірки й побажання (доцільно використовувати протягом всього уроку)	Допомогти учням взаємооцінити свою роботу над вивченням певного технічного елемента	Після виконання вправи «Передача м'яча двома руками зверху у парах (трійках)» запропонувати учням взаємооцінити один одного (надати зворотній зв'язок) за певними критеріями (вихід під м'яч, постановка ніг та рук (кошик), торкання м'яча, точність передачі) за наступним алгоритмом: 2 позитивні моменти та конструктивна рекомендація
4.	3-2-1 (зворотній зв'язок)	Допомогти учням взаємооцінити свою діяльність на уроці	Після естафет або рухливої гри з елементами волейболу, або навчальної гри у волейбол можна запропонувати командам дати одна одній зворотній зв'язок за певним алгоритмом 3-2-1 (відзначити 3 позитивні моменти (що найкраще виходило у суперників), поставити суперникам 2 уточнюючих запитання та

№	Назва техніки	Мета	Методичні вказівки
			запропонувати їм 1 спосіб покращення власної гри)
<i>Заклучна частина</i>			
1.	СЗДМ - «Спитай трьох до мене»	Стимулювати обмін досвідом, самооцінку та взаємонавчання в учнівському колективі	Алгоритм проведення: запитати в учнів чи мають вони питання до вчителя; запропонувати учням скористатися досвідом їх друзів і попитати про це трьох з них; провести обговорення (чи змогли друзі дати відповіді на питання? чи задоволені ви відповідями друзів?); відповісти на питання на які учні не змогли знайти відповідь
2.	Мовні зразки (підказки)	Допомогти учням сформулювати визначення або висновки	Під час вивчення історії розвитку волейболу можна запропонувати учням дати або пригадати визначення поняття «волейбол» за наступними мовними підказками: «Волейбол – це _____ гра з _____, у якій дві _____ змагаються на спеціальному _____, розділеному _____. Волейбол є _____ видом спорту»
3.	Мішень або градусник завдань	Отримати від учнів зворотній зв'язок щодо вирішення ними завдань уроку та розвинути в учнів рефлексивні уміння	Необхідно намалювати велику мішень (або градусники по кількості завдань уроку), сектори якої будуть означати завдання уроку (наприклад, техніка передачі м'яча двома руками зверху, прийом м'яча знизу, розвиток швидко-силових здібностей, ставлення до занять волейболом), а кола – ступінь вирішення поставлених завдань. Учні наприкінці уроку можуть стікерами (маркерами) зробити відповідні позначки
4.	«Тижневий звіт» або «Тематичний звіт», або «Звіт за модуль»	Стимулювати рефлексію учнями своєї діяльності за певний проміжок часу (тиждень, тему, модуль)	Після завершення вивчення модулю «Волейбол», учні отримують завдання написати (на папері або у Вайбері (група або особисто), або у гугл-формі) невеличкий звіт, давши відповіді на наступні питання: «про що я дізнався?», «чому навчився?», «у чому переконався?», «що у мене виходило дуже добре?», «які були складнощі?», «щоб я зробив по-іншому?»

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Гузарь, В., & Недбайло, М. (2002). П.Ф. Лесгафт про фізичне виховання в школі. *Педагогічні науки*, 29, 27-30.
- Гузар, В.М., Сапронова, Ю., & Шалар, О.Г. (2014). Вплив вольових якостей на фізичну підготовленість юних гандболісток. *Актуальні проблеми юнацького спорту: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф.*, Херсон: ХДУ, 185-189.

- Гузар, В. М., Шалар, О. Г., Унгурян, А. А., Бережков, І. Т. (2014). Виховання дисциплінованості підлітків на уроках фізичної культури. *Актуальні проблеми сучасної біології та здоров'я людини: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф.* Миколаїв: МНУ, 23-26.
- Гузар, В. М., Шалар, О. Г., & Шкуропат, Н. В. (2016а). Психолого-педагогічні аспекти підготовки юних плавців. *Медико-біологічні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф.*, Миколаїв: МНУ, 64-67.
- Гузар, В. М., Шалар, О. Г., Шкуропат, Н. В. (2016б). Вплив фізичної підготовленості юних плавців на впевненість в собі. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*, 3, 62-66.
- Гузарь, В.Н. (2019). Спортивные и подвижные игры на воде. *Спортивні ігри*, 1(11), 4-15. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2543532>
- Моїсєєв, С. О. (2013). Порівняльна характеристика робочого, відкритого та конкурсного уроків фізичної культури. *Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал*, 4, 154-158.
- Моїсєєв, С. О. (2017). Сучасні підходи до проведення уроків фізичної культури у загальноосвітній школі. *Педагогічний альманах : збірник наукових праць*, 34, 296-303.
- Моїсєєв, С. О. (2018). *Розвиток педагогічної майстерності вчителя фізичної культури у вимірах фахових конкурсів : навчально-методичний посібник*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».
- Моїсєєв, С. О. (2019а). Педагогічна майстерність учителя фізичної культури у вимірі технік формувального оцінювання. *Професійна успішність педагогічного працівника як основа менеджменту якості освітнього процесу: Збірник матеріалів четвертих всеукраїнських педагогічних читань присвячених 80-річчю з дня народження Лідії Кондрашової*. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 226-232.
- Моїсєєв, С. О. (2019б). Рухливі ігри як важлива складова реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів 1-4 класів на уроках фізичної культури. *Спортивні ігри*, 2019, 2(12), 29-40. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2544955>
- Моїсєєв, С. О. (2019с). Формувальне оцінювання учнів на уроках фізичної культури. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 12-13 вересня) Ч. II*. Херсон : КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 135-142.
- Моїсєєв, С.О. (2019д). Як не загубити учнів на уроці фізичної культури у Новій українській школі? *Технології професійного розвитку педагога: спадщина А. С. Макаренка і пріоритети української освіти: матеріали XVIII міжнародної наук.-практ. конф. (м. Полтава, 13–14 березня 2019 р.)*. Полтава, 106-107.

- Моїсеєв, С. О., Потеряйко, С. М. (2019). Ризики та можливості компетентнісно орієнтованого фізичного виховання учнів Нової української школи. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах: збірник статей XV Міжнародної наукової конференції* (м. Харків, 8-9 лютого 2019). Т. II. Харків: Харківська державна академія фізичної культури, 101-105.
- Шалар, О. Г., Гузар, В. М., & Решотка, Н. О. (2019). Спортивна підготовка учнів ліцею на заняттях з волейболу. *Спортивні ігри*, 1(11), 58-66. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2543592>
- Шалар, О. Г., Стрикаленко, Є. А., Гузар, В. М. (2019). Особливості формування командної згуртованості юних спортсменок в ігрових видах спорту. *Спортивні ігри*. Харків: ХДАФК, 3(13), 64-73. Doi: 10.15391/si.2019-3.08
- Shalar, O., Huzar, V., Strikalenko, Y., Yuskiv, S., Homenko, V., & Novokshanova, A. (2019). Psycho-pedagogical aspects of interaction between personality traits and physical qualities of the young gymnasts of the variety and circus studio. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, Vol.19 (Supplement issue 6), Art 344, 2283-2288. DOI:10.7752/jpes.2019.s6344

Відомості про авторів

Моїсеєв Сергій Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії й методики виховання, психології та інклюзивної освіти

Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

E-mail: sergeycom@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0001-9326-4192>

Гузар Віктор Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання

Херсонська державна морська академія

E-mail: guzarv59@gmail.com;

<https://orcid.org/0000-0002-4427-2425>;

Надійшла до редакції 07.01.2020 р.